

O'ZBEK EPSTOLYAR NASRIDA BADIY PSIXOLOGIZM

Dusmuratov Qahromon Mamadiyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Filologiya fakulteti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbek epistolary nasridagi adabiy psixologizm personajlarning ichki dunyosini ularning maktublari va yozishmalari orqali chuqur o'rganishdir. Ushbu adabiy qurilma mualliflarga nafaqat tashqi hodisalarni etkazish, balki qahramonlarning hissiy kechinmalari, fikrlari va his-tuyg'ularini ham ko'rsatishga imkon beradi. O'zbek adabiyotida epistolary janr shaxsiy ziddiyatlar, ijtimoiy tanqid va madaniy o'zgarishlarni ochib berishda kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Asarlar hikoya qilish shakli sifatida samimiy muhit yaratadi va o'quvchini voqealarning bevosita ishtirokchisi sifatida his qilish imkonini beradi. Asarlarni tahlil qilish orqali qahramonlar xarakterining evolyutsiyasini, ularning axloqiy va axloqiy dilemmalarini, shuningdek, atrofdagi dunyoning ularning ichki holatiga ta'sirini kuzatish mumkin.

Kalit so'zlar: badiiy psixologizm, o'zbek adabiyoti, epistolary nasr, qahramonlarning ichki dunyosi, hissiy tajribalar, shaxsiy nizolar, ijtimoiy tanqid, madaniy o'zgarishlar.

Janr va shakllarga boy o'zbek adabiyoti asrlar davomida rivojlanib, jamiyatdagi madaniy-ijtimoiy o'zgarishlarni o'zida aks ettirib kelmoqda. Chuqur hissiy kechinmalarni, personajlarning ichki dunyosini yetkazish imkonini beruvchi muhim janrlardan biri epistolary nasrdir. Maktublar va kundaliklar badiiy uslub sifatida mualliflarga qahramonlar psixologiyasini chuqurroq ochib berish, noyob va samimiy asarlar yaratish imkonini beradi.

O'zbek adabiyotida epistolary nasrning o'ziga xos xususiyatlari, an'analari bor. Xatlar hikoya qilish shakli sifatida sizga samimiy muhit yaratish va qahramonlar hayotining psixologik jihatlarini o'rganish imkonini beradi. An'anaviy hikoya qilishdan farqli o'laroq, maktublar mualliflarga nafaqat voqealarni, balki shaxsiy fikrlarni, shubhalarni va qahramonlarning ichki ziddiyatlarini ham etkazishga imkon beradi. O'zbek epistolary nasrida badiiy psixologizm ko'p jihatlar orqali namoyon bo'ladi: Maktublar sizga turli xil his-tuyg'ularni etkazish imkonini beradi - quvonch va zavqdan qayg'u va umidsizlikka qadar. Xatlar orqali qahramonlar o'zlarining ichki his-tuyg'ulari va kechinmalarini ifodalaydilar, ular ko'pincha dialoglar va asarlarning tavsif qismlarida yashirin qoladi. Maktublar ko'pincha ichki monologning bir shakli bo'lib xizmat qiladi, unda belgilar o'z hayotlarini aks ettiradi, xulosalar chiqaradi va sodir bo'lgan voqealarni tahlil qiladi. Bu o'quvchiga qahramonlarning motivlari va harakatlarini yaxshiroq tushunish imkonini beradi.

Epistolary nasr yozuvchilarga jamiyat va madaniy me'yorlarga tanqidiy munosabat bildirish imkonini beradi. Qahramonlarning maktublari orqali ularning urf-odatlarini, urf-odatlarini, jamiyatda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga munosabatini ko'rish mumkin. Harflar xarakterdagi o'zgarishlarni, ularning o'sishi va rivojlanishini kuzatish imkonini beradi. O'quvchi voqea va kechinmalar qahramonlarning shaxsiyati va dunyoqarashiga qanday ta'sir qilishini kuzatishi mumkin.

O'zbek epistolary nasrining yorqin namunalaridan biri Abdulla Qahhor ijodidir. Uning asarlarida qahramonlarning ichki dunyosini ochishda harflar asosiy o'rin tutadi. Qahhor maktub orqali personajlarning murakkab psixologik holatlarini, umid va qo'rqinlarini yetkazadi.

"Do'stdan maktublar" asarida qahramonlar shaxsiy va ijtimoiy muammolarni muhokama qilib, xatlar orqali muloqot qilishadi. Ushbu format muallifga qahramonlarning

ichki kechinmalarini va ularning sodir bo'layotgan voqealarga munosabatini chuqur o'rganishga imkon beradi.

Xulosa. O'zbek epistolyar nasrida badiiy psixologizm inson qalbi teranliklarini ochib berishda muhim o'rin tutadi. Xatlar va kundaliklar hikoya qilish shakllari sifatida mualliflarga hissiy jihatdan boy va psixologik jihatdan murakkab asarlar yaratish imkonini beradi. Epistolyar shakllarga boy o'zbek adabiyoti insonning ichki dunyosi, uning jamiyatdagi o'rni to'g'risida o'quvchilarga tobora ko'proq yangicha qarashlarni taklif etib, rivojlanishda davom etmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Dusmuratov Qahramon Mamadievich. (2024). "MUNSHAOT" - A MASTERPIECE OF UZBEK EPISTOLARY LITERATURE. *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences*, 3(6), 311–315. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/view/4969>
2. Dusmuratov Qahramon Mamadievich. (2024). "MUNSHAOT" - A MASTERPIECE OF UZBEK EPISTOLARY LITERATURE. *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences*, 3(6), 311–315. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/view/4969>
3. Qahromon D. O 'zbek epistolyar nasrining shakllanishi va taraqqiyot tamoyillari //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 2. – C. 253-257.
4. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHINING BADIHAGO'YLIK MAHORATI. UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH JURNALI, 2(3), 44–53. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10795841>
5. Xushbaxtova , D. J. qizi. (2022). SHEROBOD DOSTONCHILIK MAKTABINING SHAKILLANISH TARIXI VA TARAQQIYOT TAMOYILLARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(4), 48–52. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/1367>
6. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi, Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi, & Shuhratova Dilfuza. (2023). NUTQ MADANIYATI. *Universal Science Research jurnali* , 1 (3), 164–167. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/347>
7. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2022). SHEROBOD DOSTONCHILIK MAKTABINING SHAKILLANISH TARIXI VA TARAQQIYOT TAMOYILLARI. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(4), 48–52. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6468628>
8. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHI EPIK REPERTUARIDA "GO'RO'G'LI" TURKUMI DOSTONLARINING O'RNI. *Universal Science Research jurnali* , 2 (3), 54–63. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/4694>
9. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHINING BADIHAGO'YLIK MAHORATI. *Universal Science Research jurnali* , 2 (3), 44–53. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/4693>
10. Rayimov Q. OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI REKLAMA MATNLARINING LINGVOPSIXOLOGIK EKSPERTIZASI //Analysis of world scientific views International Scientific Journal. – 2023. – T. 1. – №. 3. – C. 22-33.
11. Rayimov Q. REKLAMA MATNLARINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 21.
12. Rayimov Q. REKLAMA MATNLARI LINGVISTIK EKSPERTIZASI BOSQICHLARI VA UNI TASHKIL ETISH ALGORITMI //ILM FAN TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY METODLARNING QO'LLANILISHI. – 2023. – T. 3. – №. 31. – C. 17-25.